

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ IDEALIOS BEI REALIOS SUTAPTIES ATRIBOJIMO IR
BAUSMIŲ SKYRIMO PROBLEMAS

Andrius Nevera *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas A.Nevera@infolex.lt*

Pateikta 2006 m. kovo 30 d., parengta spausdinti 2006 m. birželio 30 d.

Santrauka. Straipsnyje autorius analizuoja teismų praktiką taikant Baudžiamojo kodekso 63 straipsnio nuostatas ir pateikia dėl to kylančių teorinių ir praktinių problemų sprendimus. Didelis dėmesys skiriamas idealiosios sutapties ir realiosios sutapties sąvokų analizei, nes paplitę šių nusikalstamų veikų daugeto formų apibrėžimai netenkina šiuolaikinės praktikos poreikių.

Aktualizuodamas vieno iš bausmių subendrinimo būdo – dalinio bausmių sudėjimo – problemą, autorius pritaria tokiai teismų praktikai, kad iš dalies sudedant bausmes būtina prie griežčiausios bausmės, paskirtos už vieną iš padarytų nusikalstamų veikų, pridėti švelnesnės bausmės dalį nuo visų paskirtų bausmių, o bendrinant paskirtas už kelias nusikalstamas veikas bausmes, turi būti paskirta viena arba dvi galutinės bausmės.

Tuo pačiu autorius siūlo paskirtų švelnesnių bausmių dalies pridėjimo prie griežčiausios iš paskirtųjų bausmių sprendimo kelią – prie griežčiausios iš asmeniui paskirtų bausmių pridėti kiekvienos iš asmeniui paskirtų bausmių dalį, bet ne mažesnę kaip pridedamos bausmės įstatyminis minimumas, nes tokiu būdu būtų tiksliau laikomasi Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies principų dėl bausmių ir jų skyrimo.

Analizuodamas Baudžiamojo kodekso 63 straipsnio 5 dalies 2 punkto nuostatas, autorius pritaria tokiai teismų praktikai, kad bausmių apėmimas galimas tada, kada kelios veikos priskiriamos skirtingoms rūšims (viena veika yra nusikaltimas, o kita – baudžiamasis nusižengimas) ar skirtingoms kategorijoms (vienas nusikaltimas nesunkus, o kitas apysunkis), bet jų pavojingumas labai nesiskiria.

Straipsnyje aktualizuojama bei sprendžiama baudžiamojo poveikio priemonių ar auklėjamojo pobūdžio priemonių subendrinimo su bausmėmis problema ir atkreipiamas dėmesys į tai, kad keičiant Baudžiamojo kodekso 63 straipsnį, turėtų būti atsižvelgta į tai, jog naujos baudžiamojo įstatymo normos iš vienos pusės turėtų nevaržyti teismų formaliomis bausmių subendrinimo taisyklėmis, o iš kitos pusės – neturėtų palikti galimybės interpretuoti, nes tai trikdo teismų praktikos formavimąsi.

Pagrindinės sąvokos: nusikalstamų veikų ideali sutaptis, nusikalstamų veikų reali sutaptis, bausmės skyrimas.

IVADAS

Teismų praktikos analizė rodo, kad labai dažnai susiduriama su Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) 63 straipsnio, reglamentuojančio bausmės skyrimą už kelias nusikalstamas veikas, taikymo problemomis. Matyt, tai dėsninga, nes 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs BK, galima sakyti, nustatė naujas bausmės skyrimo esant nusikalstamų veikų daugtui tai-

sykles. Įsigaliojus BK, jos nebuvo paaiškintos nei mokslininkų, nei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, todėl susidarė galimybė formuotis nevienodai teismų praktikai. Šis vakuumas palaipsniui užpildomas, tačiau vis vien yra nemažai klausimų, kuriuos būtina spręsti ir teoriniu, ir praktiniu lygiu. Vienas iš tokių klausimų – nusikalstamų veikų daugeto formų (idealiųjų ir realiojų sutaptis¹)

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros docentas, socialinių mokslų daktaras.

¹ Šioje vietoje norėtųsi atkreipti dėmesį į tai, kad autorius nėra sąvokų „idealiųjų nusikalstamų veikų sutaptis“ ir „realiojų nusikalstamų veikų sutaptis“ vartojimo baudžiamojoje teisėje šalininkas. Šiuo klausimu jau buvo išsakyta atitinkama nuostata (plačiau skaityti: Nevera A. Nusikalstamų veikų daugeto formos ir jų reikšmė bausmės skyri-

sąvokų ir atribojimo problema. Teismų praktika praneša apie tai, kad nusistovėjusi idealiosios sutapties sąvoka dažnai neleidžia teisingai įvertinti objektyvioje tikrovėje pasireiškiančių veikų. Dėl šios priežasties straipsnyje kvestionuojamas svarbiausias idealiosios sutapties požymis. Tačiau kritika nėra savitiksli. Išanalizavus praktiką, siūloma keisti esamą *vienos veikos* požymį į naują, žymiai platesnį *vieno poelgio* požymį. Įsigaliojus naujam BK, buvo atriboti atvejai, kada taikyti apėmimą kaip bausmių subendrinimo būdą, o kada – sudėjimą. Tačiau tai nustatančios normos nėra visiškai aiškios, todėl reikalauja detalesnio ištyrimo, kada išgryninamos tikslesnės šių bausmių bendrinimo būdų taikymo praktikoje taisyklės.

Skaitytojo vertinimui pateikiamas mokslinis straipsnis, parašytas taikant sisteminės analizės, sintezės, kritikos ir kitus mokslinio tyrimo metodus.

1. IDEALIOSIOS IR REALIOSIOS SUTAPTIES SKIRIAMIEJI BRUOŽAI

Vertinant BK 63 straipsnyje reglamentuotas bausmės skyrimo už kelias nusikalstamas veikas nuostatas, galima neabejojant pasakyti, kad šio straipsnio esmė arba, kitaip tariant, jo taikymo pagrindas atsispindi 1 dalyje, kur parašyta, jog „jeigu padarytos kelios nusikalstamos veikos, teismas paskiria bausmę už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai, po to paskiria galutinę subendrintą bausmę. Skirdamas galutinę subendrintą bausmę, teismas gali bausmes apimti arba visiškai ar iš dalies jas sudėti“ [1].

Nežinau, ar suklysiu, bet tikriausiai tik nedaugelis, analizuodami BK 63 straipsnio 1 dalį, išvelgia šios normos taikymo problemų. Dažniausiai teorinės diskusijos ar praktinės BK 63 straipsnio taikymo problemos kyla dėl kitų nagrinėjamo straipsnio nuostatų.

Jeigu asmuo padaro kelias nusikalstamas veikas ir visos jos turi būti teisiškai įvertintos, tai natūralu, kad visų pirma iškyla tų nusikalstamų veikų teisinės prigimties klausimas. Visiems žinoma, kad kelios nusikalstamos veikos gali sudaryti idealią sutaptį arba realią sutaptį [2]. Tradiciškai manoma, kad idealioji sutaptis yra tada, kada asmuo viena veika padaro kelias nusikalstamas veikas, numatytas skirtinguose baudžiamojo kodekso straipsniuose, o realioji – kada skirtingomis veikomis padaro dvi ar kelias nusikalstamas veikas, numatytas skirtinguose baudžiamojo kodekso normose (žr. 1 pav.).

Tačiau kyla klausimas, ar tradicinės idealios nusikalstamų veikų sutapties ir realios nusikalstamų veikų sutapties sąvokos neveda mūsų į aklavietę, ypač tada, kada sprendžiamas klausimas dėl galutinių bausmių skyrimo už kelių nusikalstamų veikų padarymą. Atsakymas į šį klausimą turėtų būti vienareikšmiškas ir teigiamas.

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ DAUGETAS

IDEALIOJI NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SUTAPTIS

Situacija, kada asmuo viena veika padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, numatytų skirtinguose baudžiamojo kodekso straipsniuose

REALIOJI NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SUTAPTIS (NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ PAKARTOTINUMAS)

Situacija, kada asmuo keliomis veikomis padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, numatytų skirtinguose baudžiamojo kodekso normose

1 pav.

Viena iš esminių naujojo baudžiamojo kodekso naujovių yra ta, kad dabar bausmių subendrinimo taisyklės tapo žymiai griežtesnės. Skirtingai nei buvo numatyta 1961 m. BK [3], galiojančiame baudžiamajame įstatyme pateikiamas išsamus sąrašas atvejų, kada galima taikyti bausmių apėmimą, kas savo ruožtu reiškia, kad visais kitais kelių nusikalstamų veikų padarymo atvejais turi būti taikomas visiškas arba dalinis bausmių sudėjimas. Todėl Lietuvos teismai pastaruoju metu svarsto, kas yra ideali, o kas reali sutaptis.

Viena iš tokių bylų, kur iškilo padarytų nusikalstamų veikų vertinimo, kaip realiosios sutapties ar kaip idealios sutapties klausimas, neseniai buvo nagrinėta Lietuvos Aukščiausiajame Teisme.

Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos posėdyje kasacine tvarka buvo išnagrinėta baudžiamoji byla, kurioje D. G. nu teistas pagal BK 178 straipsnio 1 dalį, pagal BK 302 straipsnio 1 dalį ir pagal BK 187 straipsnio 1 dalį. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 1 dalimi, subendrinta bausmė, D. G. paskirta laisvės atėmimas šešioms mėnesiams. Apkaltinamasis nusprendis buvo priimtas už tai, kad D. G. kartu su R. S., išlaužę krovinio automobilio „Mercedes Benz“ vairuotojo pusės durelių spynele, pagrobė 900 Lt vertės UAB „T“ turtą, o D. G. pagrobė dar ir UAB „T“ antspaudą. D. G., išlauždamas šio automobilio vairuotojo pusės durelių spynele, sugadino ir 450 Lt vertės UAB „T“ turtą [4].

Vertindamas šiuos faktus, pirmosios instancijos teismas D. G. paskyrė bausmę už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai, o skirdamas jam galutinę subendrintą bausmę, taikė bausmių apėmimo būdą. Tokio teismo sprendimo motyvas – D. G. padaryti nusikaltimai sudaro idealią nusikaltimų sutaptį.

Įdomu tai, kad nors pirmos instancijos teismas platesnių tokio sprendimo motyvų nenurodė, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo septynių teisėjų kolegija tokį sprendimą patvirtino. Tačiau skirtingai nei pirmos instancijos teismas, kasacinis teismas įvardijo konkrečius motyvus ir taip paneigė priešingą prokuroro nuomonę.

Lietuvos kasacinio teismo argumentai dėl to, kad nagrinėjamoje situacijoje yra ideali sutaptis, yra šie:

- visi D. G. veiksmai buvo nuoseklūs;
- jie buvo padaryti per labai trumpą laiką tarpą, esant bendram sumanymui pagrobti svetimą turtą;
- automobilio durelių sugadinimas nebuvo savitiksli dalykas; tai buvo tik tam tikras etapas siekiant konkretaus tikslo – pagrobti svetimą turtą;

mui // Jurisprudencija: LTU mokslo darbai. 2003 Nr. 45(37), bet platesnio atgarsio ji kol kas nesulaukė. Todėl šiame straipsnyje praktiniams motyvais vartojamos LR BK įtvirtintos sąvokos.

- BK 187 straipsnio 1 dalyje aprašytos veikos padarymas buvo sudėtinė dalis veiksmų, kuriais buvo pagrobtas svetimas turtas: išlaužiant automobilio dureles buvo įveikta kliūtis, trukdanti įgyvendinti išankstinį sumanymą – pagrobti svetimą turtą.

Analizuojant šiuos teismo motyvus, abejoti galima tik dėl vieno – ar teismo pateikta argumentacija visiškai atitinka pripažintą idealiosios sutapties sąvoką ir ypač toje dalyje, kur kalbama apie viena veika padaromas kelias nusikalstamas veikas. Tradiciškai apie idealią sutaptį buvo galima kalbėti tada, kada darydamas vieną nusikalstamą veiką kaltininkas automatiškai realizuoja ir kitos nusikalstamos veikos sudėties požymius. Šią mintį patvirtinti galėtų ir nagrinėjamos bylos situacija dėl UAB „T“ antspaudo pagrobimo. Nepaisant to, kad antspaudo ir turto pagrobimas kvalifikuoti pagal skirtingus BK Specialiosios dalies straipsnius, tačiau šios nusikalstamos veikos, atsižvelgiant į tai, kad objektyvusis požymis – veika – yra analogiškas, t. y. pagrobimas, nevertintinas kaip reali nusikalstamų veikų sutaptis. Ideali nusikalstamų veikų sutaptis neabejotinai yra tada, kada pagrobiamas svetimas turtas išbraunant į patalpą (BK 178 straipsnio 2 dalis) ir tuo pačiu padaromos nusikalstamos veikos, numatytos BK 187 ir 165 straipsniuose.

Tačiau visai kitokia situacija yra analizuojamoje baudžiamojame byloje. Juk šiuo atveju BK 178 straipsnio 1 dalyje ir BK 187 straipsnio 1 dalyje aprašytų nusikalstamų veikų požymiai, galima sakyti, neturi nieko bendro. Juos vienija tik prieš tai pateikti teismo motyvai.

Panašiai vertintina ir situacija, kada kaltininkas su nukentėjusiu lytiškai santykiavo (BK 149 straipsnis) ir iš karto po to tenkino lytinę aistrą (BK 150 straipsnis) arba atvirkščiai. Praktikoje yra ir tokių bylų, kuomet asmuo pradeda tenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu arba reikalauja masturbuoti jo lytinius organus ir nebaigęs tenkinti lytinės aistros lytiškai santykiauja. Arba asmuo baigia lytinę aktą ir tuoj pat imasi lytinės aistros tenkinimo oraliniu ar kitu panašiu būdu [5, p. 272].

Vertinant šias situacijas, vargu ar galima teigti, jog išžaginimas ir seksualinis prievartavimas padaryti viena veika. Nepriklausomai nuo to, kad veiksmai atliekami vienas po kito, naudojant *vienos veikos* terminą juos susieti sunku.

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ DAUGETAS

IDEALIOJI NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SUTAPTIS

Situacija, kada asmuo vienu poelgiu padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, numatytų skirtinguose baudžiamąjo kodekso straipsniuose

REALIOJI NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SUTAPTIS (NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ PAKARTOTINUMAS)

Situacija, kada asmuo keliais savarankiškais poelgiais padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, numatytų skirtinguose baudžiamąjo kodekso normose

2 pav.

Sprendžiant iškilusią problemą, racionaliausia būtų atsisakyti idealios sutapties sąvokoje vartoti terminą *viena veika*, o vietoj jo įvesti *vieno poelgio* terminą. Galvočiau, kad žodžio *poelgio* prasmė yra žymiai platesnė negu frazės *viena veika*, todėl geriau tenkintų praktikos poreikį. Tuomet kalbėdami apie idealią sutaptį žinotumėme, kad tai – situacija, kuomet asmuo **vienu poelgiu** (išskirta autoriaus) padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, numatytų skirtinguose baudžiamąjo kodekso straipsniuose (žr. 2 pav.).

2. DALINIO BAUSMIŲ SUDĖJIMO TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS

Toliau būtina atkreipti dėmesį į teorines ir praktines problemas, susijusias su BK 63 straipsnio 4 dalies taikymu. Šioje baudžiamąjo įstatymo normoje parašyta, kad „*kai bausmės iš dalies sudedamos, prie griežčiausios bausmės, paskirtos už vieną iš padarytų nusikalstamų veikų, iš dalies pridėdamos švelnesnės bausmės*“.

Subjektyviai vertinant šią normą, galima pasakyti, kad dalinis bausmių sudėjimas – tai dalinis apėmimas. Nepaisant to, kad tokio būdo baudžiamasis kodeksas neįvardija, bet kitaip pavadinti situaciją, kada dalis paskirtų bausmių dingsta, negalima. Tokiu atveju net galima būtų užduoti retorinį klausimą, ar verta preciziškai skirti bausmes už kiekvieną padarytą nusikalstamą veiką, jeigu žinai, kad dalis paskirtos bausmės pranyks.

Sugrįžtant prie praktinių klausimų, būtina pamėginti išspręsti dažnai pasitaikančias 63 straipsnio 4 dalies taikymo problemas. Jos yra dvi:

- ką reiškia *dalinis bausmių sudėjimas*?
- kokia švelnesnių bausmių dalis turi būti pridėta prie griežčiausios iš paskirtųjų?

Analizuojant Lietuvos teismų praktiką, galima pasitebėti, kad atsakymas į klausimą, ką reiškia *dalinis bausmių sudėjimas*, yra nevienareikšmiškas. Vieni teismai mano, kad iš dalies sudėti bausmes – tai prie griežčiausios iš asmeniui paskirtų bausmių pridėti bet kokią dalį švelnesnių bausmių. Kiti tvirtai įsitikinę, kad iš dalies sudedant bausmes būtina prie griežčiausios iš paskirtųjų pridėti dalį kiekvienos asmeniui paskirtos švelnesnės bausmės.

Vertinant šias nuomones, galima teigti, kad abi jos turi teisę gyvuoti. Tačiau, mano manymu, teisingesnė yra antroji. Šią išvadą galima daryti todėl, kad pritarę pirmajai, susidurtumėme su situacija, kada ne dalis, o beveik visos asmeniui paskirtos švelnesnės bausmės užmiršamos.

Nagrinėdamas šią problemą, norėčiau atkreipti dėmesį į tai, kad 2005 m. kovo 15 d. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme septynių teisėjų kolegija nagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje K. S. buvo nuteistas už dvidešimt septynias vagystes ir vieną svetimo turto iššvaistymo atvejį. Už šias nusikalstamas veikas jis buvo nubaustas skirtingos trukmės laisvės atėmimo bausmėmis (griežčiausias terminuoto laisvės atėmimo terminas – vieneri laisvės atėmimo metai) ir skirtingo dydžio baudomis. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 4 dalimi, galutinė bausmė buvo paskirta dveji metai laisvės atėmimo [6].

Toks tiek pirmos instancijos, tiek ir apeliacinės instancijos sprendimas reiškė, kad už keturiolika nusikalstamų veikų paskirtos baudos (griežčiausia – 15 MGL) dingo.

Kasacinis teismas šiuo klausimu išdėstė nuomonę, kad nors BK ir nereglamentuoja dalinio bausmių sudėjimo būdo taikymo taisyklių, jis šiam bausmių sudėjimo būdui kelia keturis reikalavimus:

- bausmės turi būti pridedamos prie griežčiausios bausmės, paskirtos už vieną iš padarytų nusikalstamų veikų;
- iš dalies turi būti pridedamos švelnesnės bausmės iš visų paskirtų bausmių;
- bendrinant paskirtas už kelias nusikalstamas veikas bausmes, turi būti paskirta viena arba dvi galutinės bausmės;
- galutinė subendrinta bausmė turi būti griežtesnė už griežčiausią iš paskirtų už atskiras nusikalstamas veikas bausmių.

Be to, buvo teisingai pažymėta, kad BK 63 straipsnio 4 dalies aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad taikant dalinio bausmių sudėjimo būdą, prie griežčiausios iš paskirtų bausmių būtina pridėti bent po dalį bausmės nuo kiekvienos iš paskirtų už atskiras nusikalstamas veikas.

Išsprendus šią BK 63 straipsnio 4 dalies taikymo problemą, būtina spręsti ir kitą, t. y. atsakyti į antrąjį klausimą – kokia švelnesnių bausmių dalis turi būti pridėta prie griežčiausios iš paskirtųjų? Pastarosios problemos sprendimas, lygiai kaip ir prieš tai nagrinėtos, priklauso nuo įvairių ir net diametraliai priešingų nuomonių. Kita vertus, pagrindinės nuostatos galėtų būti dvi:

- prie griežčiausios iš asmeniui paskirtų bausmių pridedama bet kokia dalis kiekvienos iš asmeniui paskirtų švelnesnių bausmių;
- prie griežčiausios iš asmeniui paskirtų bausmių pridedama kiekvienos iš asmeniui paskirtų bausmių dalis, bet ne mažesnė nei pridedamos bausmės įstatyminis minimumas.

Kuri iš šių nuomonių teisingesnė, pasakyti sunku. Pritariant pirmajai, teismui paliekama visiška laisvė ir suteikiama galimybė pritaikyti analizuojamą bausmių subendrinimo būdą net ir tokiose bylose, kur asmeniui paskirta minimalaus dydžio bausmė (pvz., 3 mėnesiai laisvės atėmimo). Tuo tarpu antrosios nuostatos stiprioji pusė ta, kad asmeniui be pagrindo nebūtų sumažinta bausmė žemiau bendroje dalyje reglamentuoto minimumo. Tad į šį klausimą lieka neatsakyta, ir viskas priklausys nuo vienodą teismų praktiką formuojančio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomonės.

3. BAUSMIŲ APĖMIMO PRINCIPO TAIKYMAS, ESANT REALIAI NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SUTAPČIAI

Dar vienas diskutuotinas BK 63 straipsnio klausimas yra jo 5 dalies 2 punkte įtvirtinta nuostata. Ji, kaip ir iki šiol nagrinėtos BK 63 straipsnio normos, įdomi tiek teoriniu, tiek ir praktiniu aspektais. BK 63 straipsnio 5 dalies 2 punkte parašyta, kad „bausmių apėmimą teismas taiko, kai padarytos nusikalstamos veikos labai

skiriasi pagal pavojingumą ir priskiriamos skirtingoms nusikalstamų veikų rūšims ar kategorijoms pagal kodekso 10 ar 11 straipsnius“.

Iki šiol oficialaus šios normos turinio išaiškinimo nėra, todėl suvokti jos prasmę, pasitelkus tinkamus normos aiškinimo metodus, tenka kiekvienam ją taikančiam asmeniui individualiai. Manychiau, kad pastaroji norma taptų suprantamesnė, jei ją suskaidytume į tam tikras dalis. Bausmių apėmimas taikomas, kada:

- padarytos nusikalstamos veikos labai skiriasi pagal pavojingumą ir (išskirta autorias);
- priskiriamos skirtingoms nusikalstamų veikų rūšims ar kategorijoms pagal kodekso 10 ar 11 straipsnius.

Loginė jungtis *ir* yra konjunkcija, todėl nusikalstamos veikos pavojingumas ir jos priskyrimas skirtingoms rūšims ar kategorijoms – tai tarsi dvi vieno obuolio pusės, kurias taikyti atskirai negalima.

Nusikalstamos veikos pavojingumą apibūdina pavojingumo pobūdis (pvz., įstatymo ginamos vertybės, žalingų padarinių turinys, kaltės forma ir kt.) ir pavojingumo laipsnis (pvz., kėsinimosi dalyko vertingumas, nusikalstamos veikos padarymo būdas, laikas, vieta, panaudoti įrankiai ar priemonės, padarytos žalos dydis ir mastas, bendrininkavimo forma ir kt.). Kita vertus, šių kriterijų pagrindu jau įstatyminių lygiu atliekamas nusikalstamų veikų skirstymas į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus arba, kitaip tariant, jos priskiriamos skirtingoms nusikalstamos veikų rūšims bei skirtingoms kategorijoms. Iš esmės čia susiduriama su situacija, kada nagrinėjama baudžiamosios kodekso norma nors ir įvardija bausmių apėmimui būtinus du kriterijus, bet tie kriterijai vienas į kitą labai panašūs.

Kita vertus, kokia bebūtų norma, jos taikymas turi būti užtikrintas. Todėl būtina turėti omenyje, kad bausmių sudėjimas, kaip bausmių subendrinimo būdas, taikytinas tada, kada kelios nusikalstamos veikos, nors ir priskiriamos skirtingoms rūšims (viena veika yra nusikaltimas, o kita baudžiamasis nusižengimas) ar skirtingoms kategorijoms (vienas nusikaltimas nesunkus, o kitas apysunkis), bet jų pavojingumas labai nesiskiria.

Šį įstatymo aiškinimą patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos nutartis, priimta 2004 m. lapkričio 16 d., kuria nustatyta, kad BK 63 straipsnio 5 dalies punktas taikomas tik esant abejoms jame numatytoms sąlygoms bei tai, jog nusikaltimai, numatyti BK 178 straipsnio 2 dalyje ir BK 180 straipsnio 2 dalyje, priskiriami prie skirtingų kategorijų pagal BK 11 straipsnį, tačiau labai nesiskiria pagal pavojingumą [7].

Analizuojant šį teismų praktikos pavyzdį, dėmesį reikėtų atkreipti ir į argumentaciją, nes ji gali būti įstatymo aiškinimo pavyzdys. Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija pasisakė, kad „nusikalstamos veikos pavojingumas yra šios veikos požymis, reiškiantis, kad nusikalstama veika kėsinamasi į valstybės saugomas teises vertybes, įvardintas BK 1 straipsnio 1 dalyje. Dėl tokio kėsinimosi žmogaus ir piliečio teisėms bei laisvėms, visuomenės ar valstybės interesams padaroma žala ar sukeliama tokios žalos atsiradimo grėsmė. Atskiros nusi-

kalstamos veikos rūšies pavojingumą įvertina įstatymo leidėjas, kuris, atsižvelgdamas į veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį, BK straipsnio, numatančio atsakomybę už tą veiką, sankcijoje nustato atitinkamas bausmes. Būtent pagal nusikalstamų veikų pavojingumo pobūdį ir laipsnį yra skiriamos nusikalstamų veikų rūšys (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai – BK 10 str.) ir nusikaltimų kategorijos (BK 11 str.). Nusikaltimai pagal pavojingumą labai skiriasi nuo baudžiamųjų nusižengimų, tuo tarpu nusikaltimai, priskiriami kuriai nors kategorijai, pagal pavojingumą labai nesiskiria nuo nusikaltimų, priskiriamų gretimai kategorijai. Pavyzdžiui, apysunkiai nusikaltimai (BK 11 str. 4 d.) pagal pavojingumą labai nesiskiria nei nuo sunkių nusikaltimų (BK 11 str. 5 d.), nei nuo nesunkių nusikaltimų (BK 11 str. 3 d.). Tokia išvada daroma atsižvelgiant į kriterijų, kuriuo vadovaudamasis įstatymo leidėjas išskiria nusikaltimų veikų kategorijas – baudžiamajame įstatyme numatytos didžiausios bausmės dydį. Šis dydis pagal atskiras nusikaltimų kategorijas kinta nuosekliai didėjančia tvarka. Nusikaltimai labai skiriasi pagal pavojingumą, jeigu jie priskiriami ne tai pačiai ir ne gretimoms kategorijoms pagal BK 11 straipsnį, pavyzdžiui, nesunkus ir sunkus nusikaltimas, apysunkis ir labai sunkus nusikaltimas. Antra vertus, sprendžiant, ar konkrečios nusikalstamos veikos labai skiriasi pagal pavojingumą, būtina vadovautis ne tik nurodytu formaliuoju kriterijumi – kad nusikaltimai priskiriami ne tai pačiai ir ne gretimoms kategorijoms pagal BK 11 straipsnį, – bet įvertinti ir konkrečių nusikaltimų pavojingumo pobūdį ir laipsnį“.

4. BAUSMĖS SUBENDRINIMO SU BAUDŽIAMOJO POVEIKIO IR AUKLĖJAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖMIS PROBLEMAS

Teoriškai negalvotina apie galimybę, kad taikant BK 63 straipsnio normas gali kilti tokia problema, kaip baudžiamąjį poveikio priemonių ar auklėjamojo pobūdžio priemonių subendrinimo su bausmėmis klausimas, nes baudžiamąjį kodekso normos nenumato, jog bausmės gali būti bendrinamos su baudžiamąjį poveikio priemonėmis ar auklėjamojo poveikio priemonėmis. Ar tokia kodekso nuostata teisinga – diskusijų objektas. Tačiau šių dienų teismų praktikoje dažnai sudaromos tokios situacijos, kuomet lyg ir kyla noras nepilnamečiams paskirtas bausmes subendrinti su auklėjamojo poveikio priemonėmis, paskirtomis už baudžiamųjų nusižengimų padarymą.

Įsivaizduokime, kad nepilnamečiui, padariusiam baudžiamąjį nusižengimą, skiriama tokia auklėjamojo poveikio priemonė, kaip elgesio apribojimas arba atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą, o už nusikaltimo padarymą – terminuoto laisvės atėmimo bausmė. Neabejotina, kad taip elgiantis sukuriama situacija, kuomet asmeniui paskirtos auklėjamojo poveikio priemonės įvykdymas tampa neįmanomas.

Ieškodami išėjties iš sudėtingos situacijos, kai kurie teismai rezoliucinėje nuosprendžio dalyje nurodo tik bausmę, o asmeniui paskirta auklėjamojo poveikio

priemonė lieka nuošalyje. Neabejotina, kad tai – netinkamo baudžiamąjį poveikio įstatymo taikymo pavyzdys, nes teismas nepilnamečiui turėjo paskirti tokią auklėjamojo poveikio priemonę, kuri būtų suderinama (nuosprendžio vykdymo prasme – autoriaus pastaba) su paskirta bausme. Tokios auklėjamojo poveikio priemonės yra dvi – išpėjimas ir turtinės žalos atlyginimas arba jos pašalinimas.

Kita vertus, vertinant tokią situaciją galima teigti, kad nepilnamečiui, kuriam paskirta ir bausmė ir auklėjamojo poveikio priemonė, sukuriama blogesnė padėtis nei pilnamečiui asmeniui, kuriam už kelių nusikalstamų veikų padarymą paskiriamos kelios bausmės. Kitaip tariant, nepilnamečiui kyla sunkesni padariniai nei pilnamečiui asmeniui, o taip neturėtų būti.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Kadangi sąvoka *poelgis* yra žymiai platesnė už sąvoką *viena veika*, ji, t. y. sąvoka *poelgis*, ir turėtų būti vartojama idealiosios sutapties ir realiosios sutapties apibrėžimuose. Tuomet, kalbėdami apie idealią sutaptį, žinotumėme, kad tai – situacija, kuomet asmuo vienu poelgiu padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, numatytų skirtinguose baudžiamąjį kodekso straipsniuose, o realiosios sutapties apibrėžimas skambėtų taip: tai situacija, kada asmuo keliais savarankiškais poelgiais padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, numatytų skirtinguose baudžiamąjį kodekso normose.

2. Kad asmeniui, padariusiam kelias nusikalstamas veikas, galutinė bausmė būtų teisinga, būtina pritari teismų praktikoje vyraujančiais nuostatai, kad pagal BK 63 straipsnio 4 dalį iš dalies sudedant bausmes būtina: a) švelnesnių bausmių dalis dėti prie griežčiausios bausmės, paskirtos už vieną iš padarytų nusikalstamų veikų; b) iš dalies turi būti pridedamos švelnesnės bausmės nuo visų paskirtų bausmių; c) bendrinant už kelias nusikalstamas veikas paskirtas bausmes turi būti paskirta viena arba dvi galutinės bausmės; d) galutinė subendrinta bausmė turi būti griežtesnė už griežčiausią iš paskirtų už atskiras nusikalstamas veikas bausmių.

3. Teismų praktikoje kiek įmanoma greičiau turi būti apsispręsta dėl to, kokia iš asmeniui paskirtų švelnesnių bausmių dalis turi būti pridėta prie griežčiausios iš paskirtųjų. Siūlytina laikytis nuostatos, kad prie griežčiausios iš asmeniui paskirtų bausmių pridedant kiekvienos iš asmeniui paskirtų bausmių dalį, bet ne mažesnę negu pridedamos bausmės įstatyminis minimumas, būtų tiksliau laikomasi BK bendrosios dalies principų dėl bausmių ir jų skyrimo.

4. BK 63 straipsnio 5 dalies 2 punkto taikymas galimas tada, kada kelios veikos nors ir priskiriamos skirtingoms rūšims (viena veika yra nusikaltimas, o kita – baudžiamasis nusižengimas) ar skirtingoms kategorijoms (vienas nusikaltimas nesunkus, o kitas apysunkis), bet jų pavojingumas labai nesiskiria.

5. Siekiant išvengti baudžiamąjį poveikio priemonių ar auklėjamojo pobūdžio priemonių subendrinimo su bausmėmis problemos, teismas už tam tikras veikas turėtų paskirti tokią baudžiamąjį poveikio ar auklėja-

mojo poveikio priemonę, kuri būtų suderinama su už kitų veikų padarymą paskirta bausme.

6. Keičiant BK 63 straipsnį, turėtų būti atsižvelgta į tai, jog naujos baudžiamojo įstatymo normos iš vienos pusės turėtų nevaržyti teismų formaliomis bausmių subendrinimo taisyklėmis, o iš kitos pusės – neturėtų palikti galimybės interpretuoti, nes tai trikdo sklandžios teismų praktikos formavimąsi.

LITERATŪRA

1. **2000 m. Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas su pakeitimais ir papildymais. – Vilnius, 2003.
2. **Nevera A.** Nusikalstamų veikų daugeto formos ir jų reikšmė bausmės skyrimui // *Jurisprudencija*. 2003. Nr. 45(37).
3. **1961 m. Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas su pakeitimais ir papildymais. – Vilnius, 2000.
4. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 1 d. nutartis D. G. baudžiamojoje byloje, kasacinės bylos Nr. 2K-92/2005.
5. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** senato nutarimas Nr. 49 Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose // *Teismų praktika*. 2004. Nr. 22.
6. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 15 d. nutartis K. S. baudžiamojoje byloje, kasacinės bylos Nr. 2K-131/2005.
7. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 16 d. nutartis N. B. ir J. P. baudžiamojoje byloje, kasacinės bylos Nr. 2K-587/2004.

PROBLEMS OF DIFFERENTIATION OF CRIMINAL ACTS' IDEAL AND REAL COINCIDENCE AND IMPOSITION OF SENTENCES

Andrius Nevera *

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

The analysis of case law proves that rather frequently the problems arise with the application of Article 63 of the Criminal Code for the Republic of Lithuania, which regulates the imposition of sentence for a number of criminal acts committed by a same offender. It was evidently predetermined because it might be said that the Criminal Code, which had come into force since 1 May 2003, stated new rules for imposition of sentence in case of a number of criminal acts committed by a same offender. When the Criminal Code came into force, these new rules were not clarified by researchers nor by Supreme Court of Lithuania, therefore there appeared an opportunity for inequable case law. This gap is being little by little filled in, though there are a number of problems still to be solved both theoretically and practically. One of these problematic issues is a problem of delimitation of criminal acts' forms and notions (a real and ideal coincidence). Case law witnesses that the established notion of ideal coincidence often obstructs a true evaluation of acts manifested in objective reality. For this

reason, the most important feature of ideal coincidence is being investigated in this article. However, criticism is not the final goal. After the analysis of court practice, it is suggested to change the present feature of "single act" into a new, much more capacious feature of "single action". Then, considering the ideal coincidence, we will be aware that this is the situation when a person commits two or more criminal acts within one single action, as defined in different Articles of the Criminal Code, whilst the real coincidence implies such a situation when a person commits two or more criminal acts, which are defined in different Articles of the Criminal Code, within a number of actions.

When the new Criminal Code came into force, It introduced the differentiation limits for cases when combined sentence should be applied for the consolidated sentences, and when to apply cumulative sentence. However, the norms defining these issues are not clear enough, and for this reason these norms have to be explained by the Criminal Law and Supreme Court of Lithuania.

While analysing one of the ways how sentences can be combined, namely – a partial cumulative sentences – the author notes that there are some cases, when in the process of the imposition of the final sentence upon the person, a certain part of the sentence imposed for separate criminal acts disappears for some unknown reasons. Therefore, the author approves of such case law which states that, while partially cumulative the sentences, it is absolutely necessary to add the part of a milder sentence (of all the sentences imposed) to the part of the heavier sentence imposed for the one of the criminal acts committed; and while combined sentence given for a number of criminal acts committed, one or two final sentences have to be imposed. The final combined sentence must be heavier than the harshest sentences imposed for separate criminal acts.

While analysing provisions of Article 63, section 5, clause 2 of the Criminal Code, the author approves of the case law which states that the generalization of sentences is possible in the case when a number of acts, although viewed as being of different kinds (one act is a crime, while the other is a criminal misdemeanor) or of different categories (one act is a minor crime, while the other is considered to be a more serious crime), are not very different with regard to their danger.

Hereby the author notes that in the process of amending Article 63 of the Criminal Code, the following issues should be taken into consideration: one the one hand, the new norms of the criminal law should not constrict courts by formal rules of combined sentences, and on the other hand, these new norms have to provide some opportunities for possible interpretations, which contribute to the smooth formation of case law.

Keywords: an ideal coincidence of criminal acts, a real coincidence of criminal acts, imposition of sentence.

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Criminal Law Department, Assoc. Prof. Dr.